

Aikalais- havaintoja suomalaiseen yhteiskuntaan ja tiede- elämään

Matti Klinge: Upsalasta Pariisiin. Muistelmia 1960–1972. Silta 2014. 443 s. ISBN 978-952-234-237-9.

Professori emeritus, historian tutkija Matti Klinge muistelee uusimassa kirjassaan *Upsalasta Pariisiin: muistelmia 1960–1972* akateemisen uransa alkuvaiheita. Nuorelle Klingelle kyse oli kirjallisesti tuotteliaasta ajanjaksosta: kesästä 1960 syksyyn 1968 valmistui neljä Ylioppilaskunnan historian osaa, lyhyempi *Turun ylioppilaskunta 1800-luvun alussa* -teos, *Mannerheim-kuvaelämäkerta* sekä erilaisia käsikirjoituksia, kolumneja ja tieteellisiä artikkeleja.

Klinge tarkastelee kuusikymmentälukulaisuuttaan aikalaistapahtumien, silloisen historian, tuotteena: poliittisen elämän ristiriitaisuudet leimasivat ennakkoluulottoman tutkijan suhdetta yhteiskuntaan ja aatteellis-poliittista etsintää. Mieli-ilmaisto polarisoitui, ja kansallisesta kulttuuriperinnöstä debatoitiin. Muistelmien Suomi-perspektiivi ja ajankuva laajenevat myös eurooppalaiseen katseeseen, kokemuksiin Ruotsista ja Ranskasta.

Suomalainen sivistysjärjestelmä laajeni *baby boom* -sukupolven noustessa koulu- ja yliopistoikään. Läntiset vaikutteet herättivät yhteiskuntaluokat ylittävää aktivismia rauhan ja demokratian puolesta. Toisaalta aikakautta leimasi Yhdysvalloista ja Neuvostoliitosta vaikutteita ottanut kehitysoptimismi ja historiattomuus, mikä puoli suomalaisesta yhteiskunnasta

avautui Klingelle erityisesti Ranskassa.

Klingen tulkintakehys rakentuu oman toiminnan ja aikalaistapahtumien vuorovaikutukselle. Sisä- ja ulkopoliittikan jännitteet hivuttautuivat akateemiseen maailmaan ja historiankirjoitukseen omaksuttiin poliittisia intohimoja. ”Ylioppilasmaailmassa kohtaamani VAL-henki ja varsin selkeä Amerikkaan turvautuva revanshismi olivat terävöittäneet havaitsemaan näitä yhteyksiä” (s. 25), avaa Klinge perspektiivään.

Hyvin verkostoitunut Klinge tarkasteli aitiopaikalta suomalaisen yhteiskunnan kehittymistä. Kulttuurilehdistä hän nostaa tärkeäksi *Valvojan*, jota vuosikymmenen lopun polarisaatio kohteli kaltoin. Sen isänmaallisuussuhde oli ollut AKS-piirien perinteestä poiketen analyysoiva ja rakentava. Klinge näkee *Valvojan* hukatun potentiaalin vastakohtaisuuksien sovittelussa, mihin ”Suomalaisuuden Liiton, siis ahtaan nationalismiin, orgaani, entisten AKS-läisten foorumi” (s. 145) Suomalainen Suomi ei pyrkinyt. Lukijalle avataan siten myös toteutuneen historian muita mahdollisuuksia.

Kuusikymmenluku oli Klingelle poliittisen itsetutkiskelun aikaa, eräänlaista harkitsevaa hoipertelua. Yhteiskunnallisesta tilanteesta riippuen Klingeä pidettiin niin ”salaioikeistolaisena”, ”vaarattomasti liberaalina” kuin ”kommunistinakin”. Vuosikymmenen lopulla hänen ei-oikeistolaisuutensa vahvistui ääri-ilmiöiden noustessa.

Klingen tutkimuskohde, ylioppilaskunta, vahvisti jo varhaisempaa ymmärrystä ylioppilaiden mielialojen tärkeydestä yhteiskunnan ja kansakunnan kehityksen vaiheissa. Holhouksen vastaisuus ja kumouksen kaipuu eivät olleet vain kuusikymmenlukuista liikehdintää. Muotonsa se sai kuitenkin laajenevan valtionhallinnon ja poliittiseen tietoisuuteen nousseen *baby boom* -sukupolven oloissa. Niin

kutsutut yhteiskunnan perinteiset instituutiot saivat vasemmistolaisista väriä, kun yhä useampi koulutettiin korkeasti ja yhä todennäköisemmin myös työväenluokkaisesta taustasta.

Klinge taustoittaa historian politisoitumista sillä, että ”koko idealistis-oikeistolainen koulujen ja kansansivistyksen historiakuva alettiin ymmärtää vanhentuneeksi ja yksipuoliseksi”. (s. 60) Vakiintuneissa käsityksissä havaittiin arvotilanteita, kun aikaa oli kulunut riittävästi. Tätä perinteistä historia-käsitystä suojeli kuitenkin teollisuus-, pankki- ja työnantajaeliittien rahoittama kansalaisaktivismi. Lauri Hyvämäen lanseeraama vaaran vuodet -käsite liittyi tähän, vaikka Klinge arvioikin tutkimuksen sinänsä hyvin kirjoitetuksi. Uudet tutkimustulokset edellyttivät kuitenkin valppautta ja lujuutta, sillä huhut kommunismista levisivät helposti.

Ajankuva 1960-luvun lopun historian tutkimuksen ristiriidoista pohjautuu Klingen kokemuksiin aggressiivisesta oikeistovirtauksesta, joka halusi vaihtaa uudet historian tulkinnat ja määrittellä ”suomalaisen elämänmuodon”. Rahapiirien ”liehittelijät” käyttivät runsaasti kapasiteettiaan nuorten pilkkaamiseen ja ivaamiseen. Näitä vaiheita Klinge lupaa tarkastella muistelmiensa seuraavassa osassa. Oma suhtautumistaan vasemmistoon Klinge taustoittaa perinteisen oikeiston äärimmäisyyksillä, jotka siirsivät häntä ”yleisvasemmistolaiseen riippumattomuuteen”. Klinge koki kapean isänmaidealistisen historiakeskustelun ikäväksi, mutta on silti kohteelleen oikeudenmukainen: teräviä huomioita ei kiistetä.

Joidenkin kohdalla uudet tutkimustulokset viitoittivat poliittiseen elämään, kun niiden ”torpedointiin käytettiin aivan yllättävästi voimia”. (s. 231) Asiallista keskustelua historiasta ja uusien tutkimustulosten leviämistä yleiseen tietoi-

suuteen patosi toimittaja Kauko Kareen kiihkoilu. Kuvaavaa on, että Kareen vuonna 1967 ilmestyneestä *Tähän on tultu* -pamfletista, otettiin kahdeksan painosta. Klingen huomiot historiadebatista ovat selkeä viesti nuorille nykytutkijoille: on palattava lähteille ja katsottava, miten niitä on tulkittu.

Opetusministeriön kasvu vahvisti kansallista sivistysjärjestelmää, mutta siirsi valtaa akateemisilta eliiteiltä poliittisille elimille, joiden edustajilla yhä harvemmin oli taustaa Vapauden Akateemisessa Liitossa. Jyrkän linjan oikeiston reaktiot yhteiskunnan muutokseen siirsivät Klingeä ”vasemmistolaisuuteen, vaikka epämääräiseenkin”.

Painavan ajankuvan lisäksi Klinge tulkitsee kulttuurin, yhteiskunnan ja perheen merkitystä yksilön valinnoissa. Eliitin rekrytoimiskanaavia ja sosiaalisen itsevarmuuden kehitystä arvioidaan omakohtaisesti, mutta sosiologisella viekkauksella: kaikissa yhteiskunnissa on ”enemmän tai vähemmän organisoituja vapaamuotoisia yhteisöjä, jotka itse valitsevat jäsenensä ja ottavat nuorison piiristä sopivat henkilöt sekä integroidakseen heidät ideologiaansa että auttaakseen heitä sellaisiin yhteiskunnallisiin asemiin, joissa yhteisiä näkemyksiä voidaan toteuttaa.” (s. 148) 1960-luvun lopun murroksessa perinteiset eliitit menettivät asemiaan, mikä heijastui nimityspolitiikkaan ja yhteiskunnalliseen ilmapiiriin.

Myös perhetausta kuvataan tärkeänä sosiaalisena resurssina. Diplomaatit Rafael Seppälä ja Ralph Enckell olivat Klingelle helpommin lähestyttäviä tästä syystä. Klinge on taltioinut ajankuvaansa akateemisten rituaalien, eliittien ja poliittisen intelligentsijan historiaa niin yksityiskohtaisesti, että perehtymätön lukija heitetään tilanteiden keskelle alastomana.

Koska muistelmajakso on ammatittutkijan aikaa, myös histo-

riantutkijan työtä arvioidaan. Epätoivon hetkiä on siedettävä ja hermoja hallittava. On ymmärrettävä, että aatteellista vakaumusta, oikeusajattelua, aineellisia etuja, häikäilemättömyyttä ja sovinnaisuutta löytyy yhteiskunnan eri laidoilta.

Upsalasta Pariisiin: muistelmia 1960–1972 on tärkeää luettavaa Suomen 1960-luvusta ja historian tutkimuksesta kiinnostuneille. Vaikka kyse on Klingen 1960-luvusta, teos valaisee yleistä tilannetta, ajankuvaa ja ilmiöiden yhteyksiä. Riskitön lähestymistapa ei tietenkään ole, eikä omakohtaisuus sitä edellytä. Teos on huolellinen, historian tutkijan tyylillä kirjoitettu tulkinta, jolla on paikka kansallisessa historiakeskustelussa. Aina-kin näin voidaan toivoa. Nimittäin vielä 2000-luvullakin on mahdollista lukea menneisyyden huimapäiden mietteitä annettuina tosiasioina. Tähän koulukuntaan voi tutustua lukemalla Taneli Heikan ja Katja Boxbergin *Lumedemokratia*-pamfletin (2009), joka käytännössä toistaa vuosikymmententakaisia kiihkoilua. Tällaisten teosten edessä Klingen asema perusteellisenä myyttien murtajana säilyy uudessakin teoksessa. Asiat saavat mittasuhteensa, taustansa ja merkityksensä.

VILLE OKKONEN
TURUN YLIOPISTO